

CU PRIVIRE LA CARACTERUL DUAL AL CUNOAȘTERII PEDAGOGICE

Angela TULEI

asistent universitar, master în pedagogie
Universitatea de Stat din Moldova, Chisinau, RM
orcid id: <https://orcid.org/0000-0003-2648-8027>

Education has a very rich historical past, before there existed any other science or art, there was education. More recently, education has been given the name of pedagogy, as the theory of education, the scientific part without which education cannot develop harmoniously. Many have the opinion that education cannot be a science because it has been ingrained in the human psyche since the very beginning, so that all it takes is an impulse to start that grain of education that each of us possesses. Through this research we will make certain incursions to describe the dual nature of pedagogy.

Key words: *pedagogy, science, art, education, training, instruction.*

*Pedagogia e știința decepțiilor și satisfacțiilor.
Nu e nici o nenorocire în insuccesul din
domeniul oricărei alte științe, dar un insucces în
educație creează un delincent, un infractor;
un criminal, un om nu numai inutil,
dar chiar și un inamic al regulilor sociale.*

Gheorghe Ionescu

Educația are un trecut istoric foarte bogat, înainte de a exista oricare altă știință sau artă, a existat educația. În Antichitatea greacă, educației i s-a atribuit denumirea de *pedagogie*, iar mai recent, de teorie a educației, partea științifică fără de care educația nu se poate dezvolta armonios.

Mulți sunt de părere că educația nu poate fi o știință, deoarece ea este de la bun început înrădăcinată în psihicul uman, astfel încât nu este nevoie decât de un impuls pentru a porni acel grăunte de educație pe care îl posedă fiecare dintre noi. Unii susțin că pedagogia este o artă, un har și un dar divin, al cărui meșteșug doar puțini dintre noi sunt capabili să-l mânuiască, iar alții afirmă că pedagogia nu poate deveni mai mult decât o teorie, o doctrină științifică asupra educației.

Adevărul se află undeva la mijloc, deoarece pedagogia este văzută ca știința unei arte, iar educația este considerată arta unei științe. Nu putem afirma că pedagogia este doar știință pură, pentru că această afirmație ar fi total eronată și de asemenea, nu putem omite că obiectul de lucru al pedagogiei este educabilul, implicit psihicul uman, astfel că abordarea acestuia este imposibil de făcut doar prin intermediul unei teorii științifice pur-rațională, datorită complexității și diversității acestuia.

Termenul *pedagogie* este un termen derivat din limba greacă, din cuvântul *paidagogia*, care se compune din cuvintele: *pais* = copil și *agoge* = a conduce, a îndruma. Deci termenul tradus ar însemna „a conduce copilul, a-l îndruma”. Pedagogia este, în sens filosofic, arta de a conduce copilul, de a-l îndruma spre propria formare, a-i modela personalitatea, conform unor modele stabilite de societate.

Am putea oferi pedagogiei trei sensuri de definire, care să-i confere în totalitate sensul pe care îl urmează printre științele psihosociale, și anume:

- *în sens tehnologic*, pedagogia este o artă și o știință a educației:
  - este o artă în măsura în care tehnicile deduse din această știință trebuie aplicate cu măiestrie astfel încât să fie respectat umanismul relației pedagog-elev;
  - este o știință, deoarece are obiectul său propriu de studiu, și anume educația, are metode specifice de cercetare a domeniului educației și cunoștințe obiective, verificabile;
- *în sens estetic*, pedagogia pornește de la antiteza cunoașterii adevărului și a frumosului, pentru o estetică a acțiunii educative;
- *în sens psihologic*, pedagogia stabilește relațiile intersubiective dintre educatori și educați, comuniunea simbolică și rezonanța subiectivă dintre cei doi, empatia de care este nevoie pentru reușita actului educativ.

Diderot susținea că „arta pedagogului se apropie cel mai mult de arta actorului din teatru, deoarece ca și în cazul geniului actorului, profesorul trebuie să dea dovadă de geniu într-o dedublare momentană a personalității” [7]. Așa cum actorul se detașează temporar de propria lui persoană și trăiește rolul pe care și-l asumă, tot așa educatorul adoptă motivația și circumstanțele rolului didactic. Ca și în teatru, publicul nu este niciodată același; elevii sunt mereu alții. Pedagogul se comportă mereu diferit, de la un public la altul: alte inflexiuni ale vocii, alte gesturi, alte metode, alte relații etc. Cu alte cuvinte, omul este opera de artă pe care educatorul, prin educație, încearcă să-l creeze, conform unei armonii universale.

Profesorul nu este, totuși, o vedetă. El comunică în predare, fiind motivat prin tot ceea ce face, de reacția afectivă a publicului. El îi consideră pe elevi parteneri, subiecți ai acțiunii educative, coparticipanți la opera pedagogică.

PEDAGOGIA ȘI CUNOAȘTEREA ȘTIINȚIFICĂ

Educația contextului actual al societății parcurge o etapă de schimbare și înnoire a vechiului sistem educativ. De ce? Pentru că, în primul rând, trebuie schimbat accentul de pe educator pe educat, care are o personalitate distinctă, unică printre celelalte. Sistemul educațional vechi se voia unul al tuturor prin uniformitate, desconsiderând faptul că fiecare copil este unic, că fiecare are nevoi și aspirații proprii, capacități proprii, valori proprii. Educația trebuie individualizată, conform particularităților individuale și de vârstă, pentru fiecare copil.

În altă ordine de idei, schimbările ce trebuie să aibă loc în educație, devin o a treia cale între sistemul vechi și lumea democratică de factură occidentală, caracterizată prin pluralism, democrație politică și economie de piață liberă. Deoarece trebuie schimbate

toate acestea, trebuie schimbate în primul rând mentalitățile, deci trebuie schimbată educația, sistemul de învățământ, în raport cu necesitățile schimbării. Școala este locul central al schimbării în momentul în care promovează o educație pentru schimbare. Sarcina principală a școlii în formarea omului este o educație care să-i ofere educatului un comportament deschis spre schimbare și o atitudine care să-l facă să adopte tehnicile unui comportament inovator.

O nouă educație înseamnă o nouă politică a educației. Noile forme de educație trebuie să fie anticipative, să prevadă ceea ce se va întâmpla în viitor și să formeze acele personalități de care viitorul are nevoie. Viitorul nu trebuie doar așteptat și preîntâmpinat, ci proiectat și construit. De aceea educatorul trebuie să fie un agent al schimbării, al viitorului [6].

Idealul educativ este o problemă de politică a educației și învățământului, dar la el trebuie să participe și subiecții educației, cu nevoile și trebuințele lor. Profesorul nu dă rețete de formare a personalităților, nu transcrie personalități ce trebuie urmate, ci îl creează pe om așa cum este, îi modelează personalitatea, îl ajută să se creeze. El poate oferi modele de comportare, fiind el însuși un model, modele de la care fiecare educat preia ceea ce i se potrivește, ceea ce îi convine, ceea ce place și este în acord cu idealul societății din care face parte. Acest lucru nu înseamnă că cel care educă recurge la dresaj, la domesticire sau îndoctrinare, termeni care oarecum sunt corelativi educației.

Dresajul este o acțiune care are ca obiect constituirea clui dresat a unor mecanisme ce se formează grație unor asociații sau determinări mecanice, gen cauză-efect. De exemplu, dacă un delfin face mișcarea cerută, primește un peștișor, deci are un anumit comportament datorat reflexelor condiționate. În cazul dresajului, comportamentele sunt reeditate prin automatisme.

Domesticirea este un dresaj mai complex, întrucât se realizează prin rațiuni practice. El stabilizează instinctul animalului, deviindu-l de la finalitatea firească, în sensul că fixează niște obișnuințe ce se transmit ereditar.

Îndoctrinarea este o formă mai ascunsă de achiziționare a unor conduite mentale; este specifică perioadelor primitive ale omenirii. Presupune impunerea unui punct de vedere, prin ascunderea scopului. Cu cât disimularea este mai bună, cu atât consecințele îndoctrinării sunt de mai lungă durată. Individul nu se împotrivesc, ci îmbrățișează cu inocență punctul de vedere (există un anumit grad de inconștiență a individului). Nu poți îndoctrina individul care știe că este îndoctrinat [1].

Educația este mai mult un act de salvare, formare, instruire a individului, termeni care sunt total diferiți de cei amintiți mai sus.

Salvarea este un termen specific creștinismului și se referă la desăvârșirea ființei umane pentru intrarea în lumea veșnică. Salvarea presupune o pregătire continuă a omului pentru o conduită exemplară.

Formarea presupune transformarea personalității elevului, determinarea sau facilitarea ivirii unor noi trăsături caracteriale, a unor conduite psihice dezirabile.

Instruirea este o acțiune de transmitere a informațiilor și vizează latura instrumental-intelectuală a personalității. Predarea este activitatea de prezentare organizată a unor cunoștințe de către cadre specializate în acest sens. Conținutul predării este dimensi-

onată în funcție de demersurile celor patru factori ai educației: al familiei, al societății, al educației însăși și al elevilor, și sunt structurate în conformitate cu particularitățile elevilor de cunoaștere-formare-dezvoltare. Învățarea îi vizează pe agenții care suportă acțiunea educativă. Constă în însușirea metodică de către elevi a unor sisteme de valori date sau elaborate de omenire, precum și în formarea de capacități de învățare, elementare și promordiale fiind competențele.

ARTA (MĂiestRIA) PEDAGOGIĂ – SINTEZĂ A CUNOAȘTERII ȘTIINȚIFICE ȘI A CELEI ARTISTICE

Se pune întrebarea cum îi putem cunoaște pe elevii noștri pentru a-i putea supune adecvat actului educativ?

Cunoașterea pe care o avem despre celălalt este uneori consecința unor rezultate false a unor deducții false. Despre un elev care nu vorbește vom spune că este timid, ca și cum ar fi vorba despre o stare, o trăsătură a personalității sale. Eliminăm astfel explicațiile alternative: elevul respectiv se plictisește, este bolnav, este într-o criză afectivă etc.

De obicei caracterizarea pe care o facem cuiva este exprimată în funcție de conduitele și atitudinile sale. Aceste conduite și atitudini, le evaluăm în funcție de propriul nostru sistem de valori.

Ce trăsătură a personalității o măsurăm mai întâi la un elev: inteligența, sociabilitatea, limbajul, memoria, temperamentul, caracterul?

În general, ca profesori avem tendința de a caracteriza un elev în funcție de IQ, dar este fals adevărul pe care-l obținem despre acel copil, deoarece personalitatea cuiva nu este compusă doar de factorul inteligență, ci și de afectivitate, temperament, caracter, motivație, voință, sociabilitate și toate acestea la un loc poate nu sunt suficiente pentru a caracteriza pe cineva. Mai intervin factorii de conjunctură, mediu, stare de moment, cultura, valorile unei persoane, aptitudinile și atitudinile sale față de anumite situații etc. Pedagogul trebuie să se ferească de aprecieri în termeni de categorie morală sau de valori intelectuale, să nu judece elevul ci să-l aprecieze în funcție de ceea ce produce el de modul în care acesta procedează. În general nu apreciem persoana ca atare, ci procedurile și produsele sale, atunci când facem o evaluare directă [3].

Atunci când caracterizăm un elev nu trebuie să ne bazăm pe produsele sale anterioare nici pe mediul social din care provine, ci pe descrierea precisă a comportamentului său și a conduitei sale, dar și pe situațiile în care se manifestă acest comportament și această conduită, specificul acelei situații.

În calitate de știință a educației *pedagogia* studiază:

- esența și trăsăturile fenomenului educațional;
- scopul și sarcinile educației;
- valoarea și limitele ei;
- conținutul;
- principiile;
- modelele și formele de desfășurare a procesului instructiv – educativ.

Se vorbește azi despre *științele educației* care sunt efectul unor interacțiuni disciplinare, cum ar fi: *biologia* (vizează condiționările neurofiziologice ale dezvoltării copilului), *psihologia* (este interesată de procesele psihice implicate în învățare), *antropologia* (investighează resorturile cultural-istorice în devenirea ființei umane), *sociologia* (este interesată de condițiile și repercursiunile sociale ale educației), *politologia* (evidențiază raportul și funcționalitatea politicilor școlare editate la un moment dat). Astfel, științele invocate mai sus interacționează cu pedagogia prin constituirea unor aliaje disciplinare. Acestea ar fi: psihologia pedagogică, sociologia educației, axiologia pedagogică, igiena școlară etc.

În același timp, însăși pedagogia cunoaște un proces de specializare a teoriei sale, pe domenii, conținuturi sau etape de vârstă relativ delimitate, formând *sistemul disciplinelor pedagogice*:

- 1) pedagogia generală
- 2) pedagogia școlară: antepreșcolară, preșcolară, școlară, universitară
- 3) pedagogiile profesionale (agricolă, economică, juridică etc.)
- 4) pedagogia comparată
- 5) istoria pedagogiei
- 6) metodicile (metodica predării matematicii, metodica predării istoriei etc)
- 7) pedagogia familiei etc.

Referindu-ne la fenomenul educațional, putem menționa trei *elemente fundamentale ale procesului educațional*:

- *scopurile spre care tinde fenomenul educațional* – care derivă din Științele Teleologice ale educației (filosofia, teologia educației) sau Științele Antropologice ale educației (biologia, psihologia, sociologia, antropologia);
- *căile și*
- *mijloacele* folosite pentru atingerea scopurilor propuse - pot fi denumite *științe metodologice* (didactica, politica educațională, economia și planificarea educației, orientarea școlară și profesională) [4].

Pedagogia este o nouă raționalitate a secolului XXI, pe măsura rafinării ei suscitând reacții de respingere sau de opoziție, dat fiind că este o raționalitate a persuasiunii unui grup asupra altuia. Ne punem astfel întrebarea dacă nu cumva pedagogia se pune în serviciul unei ideologii? Desigur că de-a lungul timpului, ea a fost într-adevăr confundată sau chiar înlocuită cu dresajul sau îndoctrinarea, azi, însă, pedagogia forței este înlocuită cu *pedagogia persuasiunii* (persuasiunea este acțiunea exercitată asupra cuiva în scopul de a-l determina să creadă sau să facă ceva). Persuasiunea este folosită zi de zi de educatorul care sugerează cu abilitate o anumită conduită, de medicul care-și liniștește pacientul, de comerciantul care vrea să vândă un nou produs. Unul din mijloacele de persuasiune este oferirea unui model, a unei mostre, dar sporul de informație nu este suficient pentru a-i convinge pe oameni, trebuie mai întâi să le cunoști starea de spirit, dorințele, gusturile.

„Avem nevoie de învățători; când nu-i avem, le ducem lipsa, îi căutăm, căci totul se poate învăța de la alții”, afirmă Constantin Cucoș, dar uneori cadrele didactice se supun unor raționalități excesive ale pedagogizării (pedagogizarea reprezintă folosirea

excesivă a unor norme specifice activității formative). Profesorul devine, astfel, un comediant ce-și joacă rolul din ce în ce mai conștiincios, nu-și pune problema că a devenit un servitor amabil al instanțelor supraetajate, nici nu se impacientează că servește spiritelor celor tineri și neștiutori. „Într-o anumită măsură teatralizarea în educație este certă”, spune C.Cucoș. Profesorul devine un actor care trebuie să atragă, să mânuiască cu măiestrie toate mijloacele de a-i determina pe spectatori să fie coparticipanți la actul educațional. Acest joc pe scena deschisă a clasei presupune și o oarecare doză de „minciună”, însă minciuna pedagogică este chiar morală atâta vreme cât vine în sprijinul celor educați [5].

Mulți pedagogi înțeleg educația în mod diferențiat. Iată câteva definiții care surprind esența fenomenului educațional:

* *Ioan Hrisostomus*: a educa înseamnă a cultiva curățenia sufletească și buna cuviință a copiilor și tinerilor, a-l crește pe copil moral și evlavie, a avea grijă de sufletul lui, a-i modela inteligența, a forma un atlet pentru Hristos; pe scurt, a te îngriji de mântuirea sufletului lui. Educația este asemenea unei arte: artă mai mare decât aceasta nu există, pentru că dacă toate artele aduc un folos pentru lumea de aici, arta educației se săvârșește în vederea accederii la lumea viitoare;

* *Kant*: educația este activitatea de disciplinare, cultivare, civilizare și moralizare a omului, iar scopul educației este de a dezvolta în individ toată perfecțiunea de care este capabil;

* *Herbart*: educația este acțiunea de formare a omului pentru el însuși, dezvoltându-i-se o multitudine de interese;

* *Durkheim*: educația constituie acțiunea generațiilor adulte asupra celor tinere, cu scopul de a forma acestora din urmă anumite stări fizice, intelectuale și mentale necesare vieții sociale și mediului pentru care sunt destinate;

* *Dewey*: educația este acea reconstrucție sau reorganizare a experienței precedente și care mărește capacitatea de a dirija evoluția celei care urmează;

* *Spranger*: educația este o voință de iubire generoasă față de sufletul altuia pentru a i se dezvolta întreaga receptivitate pentru valori și capacitatea de a realiza valori;

* *Hubert*: educația este o integrare: integrarea forțelor vieții în funcționarea armonioasă a corpului, integrarea aptitudinilor sociale în vederea adaptării la grupuri, integrarea energiilor spirituale, prin sprijinirea ființei sociale și corporale, pentru dezvoltarea completă a personalității individuale;

* *Bărsănescu*: educația este activitatea conștientă de a-l influența pe om printr-o triplă acțiune: de îngrijire, de îndrumare și de cultivare, în direcția creării valorilor culturale și a sensibilizării individului față de acestea.

Ioan Cerghit identifică următoarele posibile *perspective de înțelegere a educației*:

1. *educația ca proces* – acțiunea de transformare în sens pozitiv și pe termen lung a ființei umane, în perspectiva unor finalități explicit formulate;
2. *educația ca acțiune de conducere* – dirijarea evoluției individului spre stadiul de persoană formată, autonomă și responsabilă;
3. *educația ca acțiune socială* – activitatea planificată ce se desfășoară pe baza unui proiect social, care comportă un model de personalitate;

4. *educația ca interrelație umană* – presupune un efort comun și conștient între cei doi actori: educatorul și educatul;
5. *educația ca ansamblu de influențe* – acțiuni deliberate sau în afara unei voințe deliberate, explicite sau implicite, sistematice sau neorganizate, care într-un fel sau altul, contribuie la formarea omului ca om.

Data fiind variația situațiilor educaționale în care pedagogul este obligat să intervină, nu putem afirma cu tărie cât la sută din pedagogie este artă și cât știință, dar sunt de părere că persoana calificată în acest domeniu, al educației, nu are de realizat o slujbă asemănătoare cu a unui matematician, fizician, chimist, sau a unui informatician, care stă la un birou și lucrează la calculator, 8 ore pe zi; dacă firea și personalitatea ta nu te îndeamnă la o slujbă în care, pe lângă faptul că ai nevoie de foarte multă răbdare, trebuie să-ți folosești din plin partea creativă și binevoitoare a ființei tale nu ar trebui să îți alegi profesia de învățător/pedagog.

Arta este percepută ca o căutare, dezvăluire și exemplificarea frumosului, mai întâi în propria-ți viață, și apoi și în viețile altora; când vorbim despre pedagogie, ne referim la frumosul privit nu din punct de vedere al esteticului, ci din punct de vedere al psihicului. Din păcate, sistemul educațional de la noi este total bazat pe memorare, adică pe partea științifică a educației, lăsând la o parte latura creativă, complexă, fascinantă și creatoare a aceleiași, iar știința fără artă sau arta fără știință în pedagogie este, pentru mine, ca o mașină fără carburant; desigur că am exagerat, fiindcă se poate practica educația doar ca știință sau excesivă în artă, dar este fără sens, îi lipsește o piesă foarte importantă în aceste cazuri fiindcă este ca și cum ai face un lucru pe jumătate, doar ca să fie făcut.

Un alt aspect al pedagogiei este că în anumite momente trebuie să insiști mai mult pe partea științifică iar alteori este nevoie de mai multă artă, ca ceea ce spui să poată fi asimilat de către elevi într-un mod cât mai simplu și plăcut; acesta variază bineînțeles și de nevoile și trebuințele educabililor [8].

Din punctul meu de vedere persoana care aspiră la profesia de pedagog ar trebui să aibă și alte calități decât inteligență, perspicacitate și capacitate de memorare foarte bună; ar trebui să posede calități precum răbdare, creativitate, bunăvoință, dorința de a-i învăța pe elevii săi și capacitatea, abilitatea de a pune în practică această dorință; parțial din care să reiasă rezultate pozitive atât pentru elevi cât și pentru profesor, asta înseamnă a îmbina știința și arta în pedagogie.

În concluzie: Relația dintre artisticul și științificul pedagogic trebuie să fie una de complementaritate și nicidecum o relație de subordonare. Această catalogare ar fi eronată, datorită imprevizibilului care se ascunde în culisele domeniilor de cercetare educațională, care nu poate fi anticipat de către omul de știință, ci doar de o intuiție perspicace asemenea cu cea a unui artist.

Referințe bibliografice

1. C. Bîrzea, *Arta și știința educației. Idei pedagogice contemporane*. București: Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 1998
2. C. Cucuș, *Pedagogie*. Iași: Polirom, 2002

3. G. Cristea, *Pedagogie generală*. București: Editura Didactică Pedagogică, R.A., 2002
4. V. Mândăcanu, *Arta Comportamentului moral*. Chișinău, 2004
5. M. Momanu, *Introducere în teoria educației*. Iași: Polirom, 2002
6. Vl. Pâslaru ș.a. *Atitudini fundamentale: Constituire, formare, proiectare*. Chișinău: Cartier, 1998
7. Vl. Pâslaru, *Reforming Education System*. Chișinău: Epigraf, 2003
8. N. Silistraru, *Vademecum în pedagogie (Pedagogia în tabele și scheme)*. Chișinău, 2004